

บทที่ 2 : การเกิดทัศนคติ (Attitude Formation)

1. การเกิดทัศนคติทางด้านความรู้ความคิด
2. การเกิดทัศนคติทางด้านความรู้สึก
3. การเกิดทัศนคติทางด้านพฤติกรรม
4. การพัฒนาทัศนคติ

1. การเกิดทัศนคติทางด้านความรู้ความคิด (The Formation of the Cognitive Component)

เนื่องจากในชีวิตประจำวันของคนเรามีเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เราต้องรับรู้มากมาย สมองของคนเราไม่สามารถจะคิด จะจดจำ จะโต้ตอบกับข้อมูลทุก ๆ อย่างที่ผ่านเข้ามาได้ เราจึงต้องจัดประเภทหรือจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้รับ เช่น บริษัทแห่งหนึ่งรับบัณฑิตที่จบจากสถาบัน ก. เข้ามาทำงาน ปรากฏว่าบัณฑิตคนนี้ทำงานบกพร่องสร้างปัญหาให้แก่บริษัทมาก จึงทำให้บริษัทแห่งนี้ไม่รับบัณฑิตคนใดก็ตามที่จบมาจากสถาบันดังกล่าว โดยที่บริษัทไม่คิดจะหาสาเหตุหรือศึกษาบัณฑิตแต่ละคนที่มาสมัครงาน เขาจัดประเภทของบัณฑิตเหล่านี้ไว้เลยว่า ถ้าจบจากสถาบัน ก. นี้มาไม่รับพิจารณาใด ๆ จะเห็นได้ว่า การจัดประเภทหรือจัดหมวดหมู่ของสิ่งเร้าหรือข้อมูลที่ได้รับนี้ช่วยในการรับรู้ของบุคคลได้ แต่ก็อาจจะ ทำให้บุคคลรับรู้หรือตัดสินใจได้อย่างถูกต้องหรือผิดพลาดได้ เช่นกัน

การเกิดทัศนคติทางด้านความรู้ความคิด นอกจากจะใช้วิธีการจัดประเภทของข้อมูลที่ได้รับแล้ว ยังรวมถึง การเลือกรับรู้ข้อมูล การตัดสินภาพพจน์ (stereotype)* หรือมีอคติในการรับรู้ ตลอดจนการให้ความสำคัญเฉพาะลักษณะเด่นบางอย่างของสิ่งเร้าด้วย

2. การเกิดทัศนคติทางด้านความรู้สึก (The Formation of the Affective Component)

องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก ได้แก่ ความรู้สึกทางบวกกับความรู้สึกทางลบ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางด้านความรู้ความคิด คือ เมื่อสิ่งเร้าได้รับการตีความว่าอย่างไร บุคคลก็จะมีอารมณ์หรือความรู้สึกที่สอดคล้องกับการตีความนั้น เช่น ถ้าเรารับรู้ว่าสุขภาพของเราดีแข็งแรง เราก็จะเกิดความรู้สึกปลอดภัย มีความรู้สึกที่ดี ในทางตรงข้าม ถ้าเรารับรู้ว่าสุขภาพของเราอ่อนแอมีโรคภัยร้ายแรง เราก็จะเกิดความรู้สึกกลัวขึ้น

การเกิดทัศนคติทางด้านความรู้สึกนี้ เกิดขึ้นได้โดยอาศัยการวางเงื่อนไขด้วย การให้รางวัลและการลงโทษ (Scott, 1957) รวมทั้งความคุ้นเคยกัน เช่น บุคคลที่พบเห็นกันเป็นประจำจะเกิดความคุ้นเคยมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน เป็นต้น (Zajonc, 1968)

3. การเกิดทัศนคติทางด้านพฤติกรรม (The Formation of the Behavioral Component)

บรรทัดฐานของสังคม (social norms) เป็นตัวกำหนดทัศนคติในด้านพฤติกรรม เนื่องจากบรรทัดฐานของสังคมควบคุมพฤติกรรมของคนให้ทำในสิ่งที่สังคมเห็นว่าถูกต้อง หรือไม่ทำในสิ่งที่สังคมเห็นว่าไม่ถูกต้อง เช่น เด็กได้รับการสั่งสอนจากพ่อแม่ว่า “ทำสิ่งนั้นได้ ทำสิ่งนี้ไม่ได้” โดยพ่อแม่ให้เหตุผลตามความคาดหวังของสังคม เป็นต้นว่า “ลูกผู้หญิงไปเดินจับมือถือแขนกับเพื่อนผู้ชายได้ยังไง เดี่ยวใคร ๆ เขาจะนินทาเอา”

ทัศนคติในด้านพฤติกรรมนี้มักจะแตกต่างกันไปตาม วัฒนธรรมของกลุ่ม เนื่องจากวัฒนธรรมต่างกัน บรรทัดฐานของกลุ่มก็แตกต่างกันไปด้วย เช่น คนอเมริกันให้ความสำคัญกับเรื่องผิว ชาวกรีกให้ความสำคัญกับเรื่องศาสนา ชาวเยอรมันและชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับเรื่องชนชั้นและศาสนา (Triandis and Triandis, 1965) คนอินเดียให้ความสำคัญกับบรรณะหรือชนชั้นเช่นเดียวกัน สัมพันธภาพระหว่างบุคคลจะแนบแน่นมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับว่าเขา

*Stereotype คือ การรับรู้หรือการตัดสินบุคคลหรือกลุ่มสังคมอย่างไม่มีเหตุผล หรือเป็นการตัดสินที่มีอคติ ไม่คำนึงถึงความเป็นจริงเกี่ยวกับบุคคลหรือกลุ่มสังคมนั้น ๆ (English and English, 1958)

อยู่ในวรรณคดี เป็นต้นว่าพวกวรรณคดีที่มีความสนิทสนมกับวรรณคดีเดียวกันได้ แต่ให้ความสนิทสนมกับคนที่อยู่ในวรรณคดีที่ต่ำกว่าไม่ได้ (Mahar, 1960)

(Triandis, 1971 : pp. 112 – 117).

4. การพัฒนาทัศนคติ (The Development of Attitudes)

ทัศนคติของบุคคลเกิดจาก การเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่เริ่ม พัฒนามาตั้งแต่วัยทารก จนตลอดชีวิตของมนุษย์ ทัศนคติบางอย่างเกิดขึ้นในวัยเด็ก ทัศนคติบางอย่างจะไม่เกิดขึ้น จนกว่าจะเข้าสู่วัยรุ่นและมีความพร้อมที่จะเกิดทัศนคติ พัฒนาการของทัศนคติเป็นไปตามหลัก 3 ประการ คือ

- (1) ความสัมพันธ์และการติดต่อกับผู้อื่น (Association)
- (2) การถ่ายทอดแบบอย่างจากสภาพการณ์หนึ่งไปสู่อีกสภาพการณ์หนึ่ง (Transfer)
- (3) การสนองความต้องการของตน (Need Satisfaction)

(Klausmeier and Ripple, 1970 : pp. 484 – 486)

จากหลักการดังกล่าว เราสามารถแยกแยะได้ว่า ทัศนคติของบุคคลพัฒนาได้เนื่องจาก

4.1 พ่อแม่ผู้ปกครอง พ่อแม่ผู้ปกครองเป็น บุคคลแรกที่พัฒนาทัศนคติ ของเด็ก และมีความสำคัญมากที่สุด โดยการให้การอบรมเลี้ยงดูตั้งแต่วัยแรกของชีวิต พ่อแม่จะพัฒนาทัศนคติของเด็กโดยทำหน้าที่ 2 ประการ คือ

4.1.1 ควบคุมรางวัลและการลงโทษ พ่อแม่อาจไม่อนุญาตให้เด็กทำในสิ่งที่เด็กชอบหรือบังคับให้ทำในสิ่งที่เด็กไม่ชอบ เช่น ควบคุมการกินขนมหวานหรือไอศกรีม เป็นต้น การยิ้มแสดงการยอมรับหรือการแสดงความผิดหวังของพ่อแม่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับเด็ก

4.1.2 พ่อแม่ควบคุมข่าวสารหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่ลูกจะได้รับ ถึงแม้ว่าบางทีข้อมูลบางอย่างที่เด็กได้รับจากพ่อแม่อาจจะไม่ถูกต้องเสมอไป แต่ก็นับเป็นจุดเริ่มแรกที่เด็กจะมีความเชื่อหรือมีทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น เด็กจะถามพ่อแม่ว่าทำไมไม่เป็นอย่างไ

ในวัยเริ่มแรกนี้เองเด็กจะจัดประเภทของข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับ ซึ่งนับเป็นการสร้างทัศนคติหรือเป็นการเกิด ทัศนคติทางด้านความรู้ความคิด เช่น จากเรื่องราวที่พ่อแม่เล่าให้ฟังก็เกิดความเชื่อว่านางฟ้าเป็นคนดีคนสวย ส่วนผีเป็นสิ่งที่น่ากลัว น่าเกลียด โหดร้าย เด็กก็จะมี การปรับความรู้ใหม่ให้เข้ากับความรู้เก่าที่เรียนรู้มา เพราะฉะนั้น อะไรที่บอกว่าเหมือนผีต้อง

นำเกลียดน่ากลัว โหดร้ายทุกอย่าง

จากผลของการเกิดทัศนคติในด้านความรู้ความคิดนี้เอง เป็นผลต่อการไม่ยอมเปลี่ยนแปลงความเชื่อของเด็ก ทำให้ในบางเรื่องเด็กไม่ยอมปรับความรู้ที่ตนได้รับให้เข้ากับโลกภายนอก ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากเหตุผล 2 ประการ คือ

- (1) พ่อแม่ผู้ปกครองเป็นแหล่งข้อมูลหรือบุคคลที่เด็กให้ความเชื่อถือ
- (2) บุคคลจะปรับข้อมูลที่ได้รับให้เข้ากับความรู้ความคิดหรือความเชื่อของตนมากกว่าที่จะปรับความรู้ความคิดหรือความเชื่อของตนให้เข้ากับข้อมูลที่ได้รับ

ตัวอย่างเช่น : ถ้าเด็กมีความเชื่อว่าการมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงานเป็นสิ่งไม่ดี เด็กก็จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อคนที่มีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงาน และเห็นว่าเขาเป็นคนไม่ดี แทนที่จะมาพิจารณาความคิดของตนใหม่

4.2 อิทธิพลของกลุ่มอ้างอิง เมื่อคนเราเติบโตขึ้นเราก็จะได้รับประสบการณ์หรือข่าวสารข้อมูลจากบุคคลหลายประเภทที่เราติดต่อด้วย เช่น ครูที่โรงเรียน เพื่อนบ้าน เพื่อนที่โรงเรียน เป็นต้น และในจำนวนบุคคลประเภทต่าง ๆ **บุคคลที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ**ของคนเราอย่างมากก็คือ **กลุ่มเพื่อน** ซึ่งนับเป็น**กลุ่มอ้างอิง (reference group)** ที่สำคัญมาก เราจะเปรียบเทียบทัศนคติและค่านิยมของเรากับบุคคลเหล่านี้

นิวคอมบี้ (Newcomb, 1935) ทำการศึกษาทัศนคติของนักศึกษาแห่งวิทยาลัยเบนนิงตัน (Bennington) ที่มีต่อความคิดทางการเมืองระหว่างเสรีนิยมกับอนุรักษนิยม ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มอ้างอิงมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อทัศนคติทางการเมืองของนักศึกษา โดยที่นักศึกษาเหล่านี้มาจากครอบครัวชั้นสูงซึ่งมีความคิดแบบอนุรักษนิยม ในระยะแรกที่นิวคอมบี้ทำการศึกษา เขาให้นักศึกษาเลือกระหว่างแฟรงกลิน ดี รูสเวลท์ (Franklin D. Roosevelt) พรรคเสรีนิยม กับอัลเฟรด เอ็ม แลนดอน (Alfred M. Landon) พรรคอนุรักษนิยม เขาพบว่า นักศึกษาประมาณร้อยละ 60 ที่เดียวที่เลือกแลนดอน ซึ่งก็แสดงให้เห็นว่านักศึกษารับถ่ายทอดทัศนคติแบบอนุรักษนิยมมาจากครอบครัวของตน แต่ต่อมาหลังจากนักศึกษาเรียนอยู่ในวิทยาลัยระยะหนึ่งแล้ว นิวคอมบี้ทำการศึกษาทัศนคติทางการเมืองของนักศึกษาพบว่า นักศึกษามีทัศนคติเปลี่ยนไปตามทัศนคติของนักศึกษารุ่นพี่ คือ มีทัศนคติแบบเสรีนิยม นิวคอมบี้พบว่าจำนวนนักศึกษาที่เลือกแลนดอนลดลง คือ มีนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ร้อยละ 43 ที่เลือกแลนดอน และยิ่งนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ชั้นปีที่ 4 แล้ว มีนักศึกษาที่เลือกแลนดอนเหลือเพียงร้อยละ 15 เท่านั้น จากผลการศึกษาของนิวคอมบี้ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มเพื่อนเป็นกลุ่มอ้างอิงที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของบุคคลมาก และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ถ้ากลุ่มเพื่อนเป็นกลุ่มที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักด้วยแล้ว กลุ่มอ้างอิงกลุ่มนี้ก็จะยังมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลมากยิ่งขึ้น ส่วนนักศึกษาที่ยังคงทัศนคติเดิมนั้นพบว่า นักศึกษากลุ่มนี้ไม่ค่อยได้มีบทบาทสัมพันธ์หรือแยกตัวจากนักศึกษาอื่น ๆ ในเบนนิ่งตัน นอกจากนี้ยังเลือกคบเฉพาะเพื่อนที่มีทัศนคติเหมือนกับตนเองเท่านั้น

ทัศนคติของบุคคลที่ได้รับอิทธิพลจากกลุ่มอ้างอิงที่ตนใกล้ชิดนั้นมีความคงทนมากน้อยแค่ไหน นิวคอมป์ (1960, 1963) ได้ทำการศึกษาทัศนคติของนักศึกษากลุ่มเดิมที่เคยศึกษาไว้เมื่อปี 1935 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มนักศึกษาหญิงที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมระดับเดียวกันแล้ว นักศึกษาที่มีทัศนคติแบบเสรีนิยมก็ยังคงมีทัศนคติเช่นเดิม และยิ่งมีความรุนแรงมากขึ้นอีก โดยที่นักศึกษาหญิงเหล่านี้แต่งงานกับผู้ชายที่มีทัศนคติแบบเสรีนิยมมากกว่าที่จะแต่งงานกับผู้ชายที่มีฐานะทางเศรษฐกิจระดับเดียวกัน และเช่นเดียวกัน นิวคอมป์ (1967) ยังพบว่า สำหรับบัณฑิตแห่งเบนนิ่งตันที่มีทัศนคติแบบอนุรักษนิยมก็แต่งงานกับผู้ชายที่มีทัศนคติแบบอนุรักษนิยมเช่นกัน

4.3 บุคลิกภาพของบุคคล การที่บุคคลได้รับการอบรมเลี้ยงดูมาแตกต่างกัน เป็นผลให้บุคลิกภาพของบุคคลแตกต่างกันไป ซึ่งบุคลิกภาพที่แตกต่างกันนี้มีส่วนทำให้ทัศนคติของบุคคลแตกต่างกันไปด้วย ทัศนคติจึงนับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของบุคลิกภาพ

จากการวิจัยโดยกลุ่มนักจิตวิทยา คือ อะดอร์โน และคณะ (Adorno et al, 1950) มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย พบว่ามีบุคคลประเภทหนึ่งที่มีพ่อซึ่งไม่ค่อยให้ความใกล้ชิดกับลูก เข้มงวดกวดขันและชอบลงโทษลูก หรือมีพ่อแม่ที่ชอบลงโทษข่มขู่ลูกอยู่เสมอ หรือมาจากครอบครัวที่มีพ่อเป็นคนที่น่ากลัว เป็นคนที่มีอำนาจมากที่สุดในบ้าน บุคคลประเภทที่มาจากครอบครัวดังกล่าวนี้ จะพัฒนาบุคลิกภาพแบบที่เรียกว่า อัตตาธิปไตย (authoritarian personality)

บุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบอัตตาธิปไตยจะเป็นคนที่ชอบวางอำนาจ มองโลกในแง่ร้าย มักจะหาความมั่นคงทางจิตใจโดยการวางอำนาจกับผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นคนที่ยึดมั่นกับหลักเกณฑ์ที่สังคมวางไว้โดยไม่มีการยืดหยุ่นผ่อนปรนใด ๆ ทั้งสิ้น เขาจะรู้สึกปลอดภัยที่จะปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่สังคมวางไว้ และจะประณามคนที่คัดค้านหรือไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่สังคมนั้น ๆ วางไว้

บุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบอัตตาธิปไตยดังกล่าว จะมีทัศนคติที่ตีเฉพาะหมู่พวกของตนเองเท่านั้น แต่จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อกลุ่มที่ตนไม่ได้เป็นสมาชิกหรือมีอคติ (prejudice) นั้นเอง

4.4 ประสบการณ์ของบุคคล บุคคล เรียนรู้ทัศนคติจากประสบการณ์อย่างหนึ่งอย่างใด อาจจะเป็นประสบการณ์ครั้งแรกหรือประสบการณ์ที่ทำให้ **จดจำไปนาน** (traumatic experiences)

ตัวอย่างเช่น : ครั้งแรกที่เราไปเที่ยวทางน้ำเกิดอุบัติเหตุเรือล่มเกือบจะจมน้ำตาย ทำให้เรามีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการไปเที่ยวทางน้ำ เราจะไม่กล้าไปเที่ยวทางน้ำอีกเลย

: ประสบการณ์ที่จดจำไปนาน หรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างแทบไม่น่าเชื่อ เช่น เราเคยรับประทานก๋วยเตี๋ยวลูกชิ้นมานานก็ไม่เกิดอะไรขึ้น แต่มาวันหนึ่งเรารับประทานเข้าไปแล้ว เกิดท้องเสีย อาเจียนอย่างรุนแรง ประสบการณ์นี้ทำให้เรามีทัศนคติที่ไม่ดี เราจะไม่ยอมรับประทานอาหารชนิดนี้อีกต่อไป

4.5 **สื่อมวลชนต่าง ๆ** สื่อมวลชนต่าง ๆ เป็นต้นว่า หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ล้วนแต่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของบุคคลทั้งสิ้น เพราะสิ่งเหล่านี้จะให้ข้อมูลต่าง ๆ แก่ประชาชน ในการที่จะสร้างทัศนคติต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นได้ เช่น เราไม่เคยมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการใช้น้ำมันพืช ในการปรุงอาหาร เราใช้ปรุงอาหารมานาน แต่พอเราอ่านพบบทความในหนังสือพิมพ์ว่า ได้มีการวิจัยพบว่าน้ำมันพืชเป็นพิษต่อร่างกาย พบว่ามีผู้ป่วยอาการอย่างนั้นอย่างนี้จากการใช้น้ำมันพืชปรุงอาหาร จากข่าวสารนี้เองทำให้เราเกิดมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการใช้น้ำมันพืช หรือ อย่างน้อยที่สุดก็อาจจะทำให้เราเกิดความขัดแย้งขึ้นได้

(Worchel & Cooper, 1976 : pp. 30 – 35; Triandis, 1971 : pp. 120 – 121; คณะครุศาสตร์, 2514 : หน้า 173–175)

สรุป

1. การเกิดทัศนคติทางด้านความรู้ความคิด เป็นการจัดประเภทหรือจัดหมวดหมู่ของ ข้อมูลที่ได้รับเพื่อช่วยในการรับรู้ของบุคคล
2. การเกิดทัศนคติทางด้านความรู้สึก เป็นอารมณ์หรือความรู้สึกที่สอดคล้องกับความคิด เกิดขึ้นจากการวางเงื่อนไขด้วยการให้รางวัล ลงโทษ และความคุ้นเคยกัน
3. การเกิดทัศนคติทางด้านพฤติกรรม บุคคลกระทำสิ่งต่าง ๆ ตามความคาดหวังหรือ บรรทัดฐานของสังคม
4. การพัฒนาทัศนคติ ทัศนคติของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้และพัฒนา โดยได้รับอิทธิพล จากพ่อแม่ผู้ปกครอง อิทธิพลจากกลุ่มอ้างอิง รวมทั้งพัฒนาเนื่องมาจากบุคลิกภาพของบุคคล คนนั้น ประสบการณ์ของบุคคล และสื่อมวลชนต่าง ๆ

คำถามสำหรับบทที่ 2

1. ทัศนคติของบุคคลเกิดขึ้นได้อย่างไร (จงอธิบายโดยพิจารณาจากองค์ประกอบทั้ง 3 ของทัศนคติ)

2. เป็นความจริงหรือไม่ที่กล่าวว่าทัศนคติของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้ (จงอธิบายโดยพิจารณาการพัฒนาทัศนคติของบุคคลเริ่มจากตัวบุคคลเอง อิทธิพลที่ได้รับจากครอบครัว และสังคมภายนอก)

หนังสือแนะนำ

Triandis, 1971 : pp. 120 – 140 (กล่าวถึงตัวกำหนดทางสังคมและบุคลิกภาพที่มีผลต่อการพัฒนาทัศนคติ ซึ่งได้แก่องค์ประกอบเกี่ยวกับตัวบุคคล สัมพันธภาพระหว่างบุคคล กลุ่ม สัมพันธภาพระหว่างกลุ่ม)